

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann, Christian Stenz og W. Christiansen

INDHOLD:

A. N. Jensen: Minder fra min gerning som politimand
omkring genforeningen i 1920

Hjemmetysker . Glimt fra svundne tider

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Viceskoleinspektør W. Christiansen, Brorsonsvej 37, Tønder
Museumsinspektør H. Neumanns adresse er: Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

MINDER

*fra min gerning som politimand
omkring genforeningen i 1920*

*Af politiassistent A. N. Jensen,
Haderslev*

Efter 7½ års tysk militærtjeneste deraf de sidste år som tysk befalingsmand og deltager i krigen 1914—18, blev jeg i februar måned 1919 hjemsendt til min fødeby Skærbæk for igen at være civil og skabe mig en stilling. Alle dansksindede nordslesvigere der gennem 4 lange år havde måttet deltage i krigen, glædede sig over, at krigen var slut og over dens udfald, der nu medførte en genforening af vor landsdel med Danmark. Noget vi fra børn af havde kæmpet og håbet på. Afstemningen og genforeningen trak længere ud end ventet, men forberedelserne hertil blev dog truffet på mange forskellige måder, og gennem aviserne holdt man sig orienteret om, hvad der skulle ske.

I slutningen af sommeren 1919 fandtes der i de danske aviser her en annonce, hvorefter dansksindede mænd, der havde gjort krigstjeneste, søgtes til at varetage polititjeneste i landsdelen under afstemningen, og efter denne var der mulighed for at gå over i dansk polititjeneste.

I henhold til Versaillestraktaten var det bestemt, at landsdelen i afstemningstiden skulle administreres af en international kommission. Engelske og franske tropper skulle i den tid besætte landsdelen. Alle tyske politiembedsmænd skulle under afstemningen være fjernet fra landet, og en politistyrke bestående af landsdelens egne sønner skulle i den tid opretholde ro og orden.

Annoncen medførte, at mange af de hjemsendte dansksindede krigere fra landsdelen, herunder jeg, besluttede at søge ind til dette afstemningspoliti og eventuelt senere gå over i dansk polititjeneste.

I september måned 1919 indfandt gårdejer Andreas Svendsen fra Hjemsted ved Skærbæk, der var tillidsmand for de danske foreninger, sig hos mig og spurgte, om jeg kunne tænke mig i afstemningstiden at indgå i polititjenesten og eventuelt overtage en stilling som politiassistent under den internationale kommission i Haderslev vesteramt. Det erklærede jeg mig villig til, idet jeg samtidig oplyste, at jeg allerede havde reflekteret på en annonce, der havde været i aviserne om politistillinger under afstemningen. Jeg fik derpå besked om straks næste dag at rejse til Haderslev og der fremsætte mig for redaktør Nicolai Svendsen ved bladet „Dannevirke“. Redaktør N. Svendsen, der senere blev amtsskolekonsulent i Tønder amt, var i afstemningstiden udset til at være borgmester i Haderslev. Ved samtalen med redaktør N. Svendsen, hvem jeg havde lidt kendskab til, idet vi var fra samme by, fik jeg at vide, at jeg var antaget til stillingen som politiassistent for Haderslev vesteramt under den internationale kommission. Haderslev vesteramt omfattende et område fra Vamdrup—Tinglev jernbanen i øst og helt ud til Vesterhavet. Afstemningspolitiet skulle først træde i funktion, når den internationale kommission kom til landsdelen, og dette var blevet besat af engelske og franske tropper.

Efter kapitulationen herskede der her i landsdelen som alle andre steder i Tyskland forvirrede forhold. Det var arbejder- og soldaterrådene, der regerede og førte det store ord. Retssikkerheden, ro og orden lod meget tilbage at ønske. Sortbørshandelen florerede stærkt og mange steder, især i købstæderne, var der næsten utålelige tilstande. For at råde bod herpå havde Haderslev byråd, der nu hovedsagelig bestod af dansksindede medlemmer, besluttet at oprette et sikkerhedsværn i Haderslev by. Dette sikkerhedsværn skulle rekrutteres af de mænd, der meldte sig til afstemningspolitiet. Sikkerhedsværnet skulle have en styrke på 30 mand og skulle i forbindelse med det stedlige tyske politi varetage polititjenesten i byen, især om natten sammen med de stedlige natvægttere. Som leder af sikkerhedsværnet var udtaget arkitekt Mathias Gydesen, og jeg skulle fungere som stedfortræder eller næstkommanderende. I løbet af oktober måned 1919 kom alle ansøgningerne til afstemningspolitistillingerne fra hele Haderslev amt til arkitekt M. Gydesen, hvor vi herefter i fællesskab tilrettelagde og organiserede denne polititjeneste. På Højskolehjemmet, det danske forsamlingshus i Haderslev, blev alle ansøgerne tilsagt at give møde for en udtageskomité, der foruden Gydesen og mig bestod af købmand Valdemar Schmidt, vinhandler Warthau og repræsentant Thorvald Møller, senere borgmester i Haderslev. Det var så at sige næsten som en session for værnepligtige. Her blev det så afgjort, hvem der fandtes egnet, samt hvem der

var villigt til at indgå i sikkerhedsværnet i Haderslev. Kort herefter trådte sikkerhedsværnet i funktion. Sikkerhedspolitibetjentene blev forsynet med blågule armbind (Haderslev bys farve) forsynet med trykt påskrift: „Sicherheitspolizei der Stadt Hadersleben“. Enhver politimand blev udrustet med pistol og skarpe patroner. Tjenesten blev forrettet i civil påklædning. Politistationen blev indrettet på den tidligere tyske landbrugsskole ved Sønderbro. Byen var inddelt i 5 distrikter, og hver af disse blev sammen med natvægteren afpatrouilleret af 2 mand i tiden fra kl. 22—6. Men den om sig gribende sortbørshandel blev også taget under kontrol ved tjenesten om dagen på posthusene og banegårdene.

Kort efter nytår 1920 kom i store trækasser fra København uniformer og udrustning til afstemningspolitiet, det såkaldte C.I.S. gendarmeri — en afkortelse af Commission Internationale Slesvig —. Uniformen bestod af en mørk dansk militærkappe med hvide metalknapper, en blå kasket med læderskygge og læderrem med 2 små hvide metalknapper, en dansk militærlivrem med patrontaske, en brødpose og en ældre dansk rytterkarabin, desuden et bredt blåt stof-armbind, der var forsynet med blankt skjold forsynet med initialerne „C.I.S.“. Uniformen var så enkel og prunkløs som tænkes kunne. Som politidirektør for landsdelen under den internationale kommission, der skulle have sit sæde på hotel „Flensburger Hof“ i Flensborg, var udpeget den danske kaptajn Bruhn. Som politiinspektører henholdsvis for den nordlige og sydlige del af afstemningsområdet var udtaget 2 danskere, der under krigen havde gjort tjeneste som kaptajner ved den franske hær, nemlig kaptajn Andersen for den nordlige og kaptajn Hjemfeldt for den sydlige del. Som politiassistenter i de forskellige amter var udtaget, for Flensborg amt C. Neve fra Flensborg, for Tønder amt Lorenzen fra Tønder, for Aabenra amt minister H. P. Hanssens søn, gård-ejer Peter Chr. Hanssen, nu Nygård ved Hjordkær, for Haderslev østeramt arkitekt M. Gydesen, Haderslev, og undertegnede for Haderslev vesteramt. Kort efter den 10. januar 1920 blev styrmand Christensen, Haderslev, senere havnefoged i Haderslev, ansat som politiassistent for grænsebevogtningen mellem Danmark og Tyskland. Alt var således tilrettelagt, at C.I.S. gendarmeriet med kort varsel kunne overtage polititjenesten under afstemningen, hvor som allerede anført alle tyske politiembedsmænd skulle være ude af landet. De udtagne C.I.S. gendarmere var placeret i alle de tidligere tyske gendarmeridistrikter.

Den 10. januar 1920 overtog den internationale kommission styrelsen af landsdelen. Kommissionen havde sit sæde på hotel „Flensburger Hof“ i Flensborg. Nogle dage forinden var franske og engelske tropper kommet hertil. De franske alpejægere kom til Haderslev og engelske tropper til Flensborg. Da de franske alpejægere kom til Haderslev, fik de en strålende og begejstret modtagelse. Befolkningen hylkede dem som gode venner og

de tapre soldater, de var, og som havde deres store andel i, at afstemningen nu kunne blive virkeliggjort. Modtagelsen forløb gnidningsløs, men senere på aftenen, hvor byens borgere festede med de franske alpejægere på „Harmonien“, vovede tyske demonstranter sig frem. Her på aftenen havde en skare tysk ungdom fået sig samlet og drog nu i sluttet optog gennem byens gader syngende tyske nationale sange. Det var en demonstration mod de ankomne franske soldater. Sammen med M. Gydesen befandt jeg mig også på Harmonien, og her fik jeg meddelelse om det tyske optog. Største delen af politistyrken var sendt hjem, hvorfor Gydesen og jeg alene måtte i funktion. Vi traf optøget — ca. 100—150 unge mennesker — fulgt af lige så mange nysgerrige i Storegade. Vi gik ud foran optøget, og politiassistent Gydesen opfordrede optøget til at opløse sig og fjerne sig fra gaden. Men det gik ikke så glat. Det var demonstration, og demonstranterne slog nu kreds omkring os og indtog en truende angrebsholdning, hvorfor Gydesen og jeg for ikke at lide korporlig overlast trak vore pistoler frem, og ryg mod ryg holdt vi demonstranterne på afstand fra os. Demonstrationsoptøget fortsatte så videre ud ad Storegade, syngende og skrålende af fuld hals. Politiet var blevet den lille, og det var ikke godt. Gode råd var dyre, for demonstranterne måtte ikke få lov til at hovere. Jeg besluttede derfor at løbe hen på Harmonien, der ikke lå så langt borte, for at få assistance. Jeg henvendte mig til de franske soldater, der befandt sig der, og på mit mangelfulde fransk kunne jeg gøre mig forståelig og bad om deres assistance. Straks var 8—10 unge raske franske soldater parat, og med mig som fører drog vi ud ad Storegade, hvor vi traf demonstrationstoget i nærheden af amtmandsboligen, dengang landrådsbygningen. Optøget havde gjort omkring og var nu på vej ind mod byens centrum stadig skrålende tyske sange af fuld hals. De franske soldater spændte deres livrem af, og med dem som våben angreb vi nu demonstrationsoptøget, der nu hurtigt opløste sig, og demonstranterne flygtede over hals og hoved til alle sider. I løbet af nul komma fem var der ro over det hele, og der blev ikke senere gjort forsøg på demonstrationer eller lignende den aften.

Nogle dage senere, den 10. januar 1920 ved middagstid, kom politiinspektør, kaptajn Andersen, til Haderslev og meddelte os, at fra i dag havde Commission Internationale Slesvig overtaget administrationen af de sønderjydske landsdele. C.I.S. gendarmeriet skulle nu træde i funktion og overtage politimyndigheden. Han beordrede os også til straks i dag at besætte alle grænseovergangssteder langs med den gamle dansk-tyske grænse. Jeg fik i opdrag at besætte grænsestationen Hviding, medens Gydesen skulle besætte grænsen ved Frederikshøj samt jernbanen Vamdrup—Vojens. C.I.S. gendarmeriet skulle herefter udøve paskontrollen mellem Danmark og afstemningsområdet. Motorkøretøjer var der dengang ikke mange af, men jeg fik fat i en åben personvogn, og så kørte jeg først til Kastrup ved Gram

for at hente 2 brødre Frandsen, der begge var antaget som C.I.S. gendarmere. Herfra kørte vi så videre til Hviding, hvortil vi ankom ved 18-tiden. Da vi kom ind på Hviding banegård og hen til pas- og toldkontrollokalerne, mødte vi uden for døren hele det tyske pas- og toldkontrolpersonale — ca. 8—10 personer, deriblandt en kvinde — der lige havde sluttet tjenesten og havde lukket og låset døren til lokalerne. Det tyske personale var i meget høj stemning; de havde sikkert alle nydt spiritus. Jeg præsenterede mig for det tyske personale og gjorde dem bekendt med, at Commission Internationale Slesvig nu havde overtaget den øverste ledelse af afstemningsområdet, og at C.I.S. gendarmeriet fra nu af overtog paskontrollen. Samtidig bad jeg dem om at låse døren op, så jeg kunne tage lokalerne i øjesyn. Men det var der ikke tale om. Det kunne jeg ikke. Det var nu lukketid, og vi kunne komme igen i morgen, hvis vi ville noget. Jeg insisterede imidlertid meget stærkt på at få lokalerne at se og opfordrede dem til at låse døren op. Der blev en stærk diskussion. Tonen blev høj og skarp. Den mest aggressive blandt tyskerne var den tyske kvinde — sikkert visitatrice —, der førte det store ord. Pludselig blev der en stærk uro bag ved mig, og da jeg vendte mig om, så jeg, at en af de tyske toldere, der alle var hjemsendte tyske befalingsmænd og var bevæbnet med revolvere, havde trukket sin revolver frem, sikkert for at skyde mig, men blev forhindret deri af 2 af sine kolleger, der vristede våbnet fra ham. Så faldt det tyske personale til føje. Dørene blev låst op, og lokalerne blev forevist. Den uheldige tyske tolder med pistolen blev ført bort af sine 2 kolleger. Dette lille intermezzo, der var et prestigespørgsmål, viste, hvor svært det var for tyskerne at bøje sig. De 2 C.I.S. gendarmere, jeg havde med, blev indkvarteret hos dansksindede beboere i nærheden, og næste morgen mødte jeg igen på grænsestationen for at give den fornødne instruktion. Den tyske toldembedsmand, der ville skyde mig med sin pistol, var dagen efter meget ked af det passerede, idet han på alle mulige måder søgte at komme i forbindelse med mig for at give mig en undskyldning for sin uheldige optræden. Da det ikke lykkedes for ham, sendte han mig et telegram til min bopæl i Gram, hvor jeg nu havde oprettet politikontor i den tidligere tyske overvagtmeesters bolig. Den tyske overvagtmeester var allerede rejst sydpå med sin familie, så hele huset stod tomt og var lige til at tage i brug. Alle tyske landråder, amtsforstandere, borgmestre, der havde den øverste politimyndighed i byerne, tyske gendarmere og politibetjente, var alle rejst bort fra afstemningsområdet, og dansksindede mænd var nu af Commission Internationale Slesvig blevet konstitueret i deres sted. I stedet for den tyske landrat von Löw i Haderslev var gårdejer Refshauge fra Oksbøl, formand for Haderslev landboforening, blevet landråd. Redaktør N. Svendsen, „Dannevirke“, var blevet borgmester i Haderslev. I Skærbæk var gårdejer Andreas Svendsen, Hjemsted, blevet amtsforstander i stedet for den tyske amtsforstander

Erichsen. I Toftlund var sparekassebestyrer Hans Rolskov blevet amtsforstander. Det var en hel omvæltning, næsten ikke til at forstå. Alle folk følte sig også usigelig lettet, og de gav udtryk for deres følelser og glæder, når de kom på politikontoret. „Hvor er det dog rart, nu kan vi tale dansk med politiet, som dertil er vort eget“, var der mange, der sagde. Den tyske toldkontrol fortsatte uforandret sin tjeneste under afstemningen, og ved grænsestationen Hviding fandtes en større styrke, der som allerede anført bestod af hjemsendte tyske befalingsmænd, og de var alle bevæbnede. Ligeledes fortsatte også de tyske jernbane- og postembedsmænd deres tjeneste under afstemningen. I Hviding gik det som følge af de mange tyske embedsfolk, der fandtes der, ikke altid så godt. Da vi på paskontrollen fandt det absolut påkrævet at få telefon, og jeg derom henvendte mig til den tyske postmester, afviste han mig med den besked, at jeg skulle komme med en ansøgning til postdirektionen i Kiel. Det ville jeg ikke, men jeg beordrede ham til i stedet for at sørge for, at der i løbet af et par dage var installeret telefon på paskontrollen. Og dette skete i løbet af få dage. En voldsom plakatkrig tog nu sin begyndelse på banegården i Hviding. Alle de danske afstemningsplakater, der blev klæbet op på banegården, blev straks revet ned, medens de tyske plakater fik lov til at blive og anbragt alle steder. Først da jeg havde talt et alvorsord med de tyske embedsfolk på banegården og bebudet, at jeg ville lade alle de tyske plakater fjerne, såfremt de danske plakater ikke fik lov til at blive, først da faldt der ro over denne plakatkrig, og både danske og tyske plakater fik lov at blive på deres plads. Men så begyndte noget andet. Vi nærmede os afstemningsdagen den 10. februar 1920. Afstemningsområdet blev i denne tid besøgt af mange landsmænd fra Danmark. Mange kom kørende i bil, og på bilens kølerhjul eller skærm havde de anbragt et lille dannebrogflag på en lille stang, hvad man så ofte nu ser. Når bilerne gjorde holdt ved banegården, og føreren og passagererne var inde for at blive pas- og toldbehandlet, blev disse små Dannebrog revet af bilerne, og gerningsmanden var ikke til at finde. Som gerningsmand blev mistænkt den tyske stationsforstanders 18-årige søn, der som frivillig havde deltaget i krigen, men nu var blevet hjemsendt og gjorde tjeneste på banegården. Nogle dage før afstemningen blev det mig meddelt, at der på Hviding banegård var et komplot, der havde til hensigt at øve sabotage og afspore de danske afstemningstog, når disse passerede grænsestationen i Hviding. Der var truffet bestemmelse om, at alle de personer, der var født her i landsdelen, havde ret til at deltage i afstemningen. Alle disse afstemningsberettigede skulle et par dage før den 10. februar i ekstratog føres hertil, og de glædede sig til, at de kunne være med til at stemme Sønderjylland hjem til Danmark. Efter alle de skærmydsler, der forud havde været på Hviding banegård, var jeg ikke i tvivl om, at der virkelig lå et eller andet bag ved. Det gjaldt derfor om i rette tid at tage sine forholdsregler og forhindre, at

der blev forøvet sabotage mod disse afstemningstog, som de kaldtes, og at der eventuelt skete en stor jernbaneulykke. Sammen med Gydesen tog jeg herefter til Flensborg til Internationale Commission, hvor vi forelagde sagen for politidirektøren, den danske kaptajn Bruhn, og bad om, at der i de dage, afstemningstogene begyndte at køre, og til afstemningen den 10. februar var forbi, måtte blive stationeret en styrke af de franske tropper på henholdsvis Hviding og Vojens jernbanestationer, hvor den største fare syntes at være til stede som følge af de mange tyske embedsfolk, der fandtes der. Politiinspektør, den franske kaptajn Andersen, var straks indforstået hermed, medens politidirektøren havde sine betænkeligheder. Det blev dog sådan, som jeg havde planlagt, og et par dage før afstemningstogene fra Danmark kom hertil, blev der stationeret en fransk styrke på banegårdene i Hviding og Vojens, hvor den opslog kvarter i II klasses venteværelserne. Som den mest farlige blandt de tyske funktionærer ved grænsestationen i Hviding, og også som den, der rev de danske flag af bilen, havde jeg den tyske stationsforstanders 18-årige søn stærkt mistænkt og anså ham også som en person, der ikke ville vige tilbage for at øve sabotage mod de danske afstemningstog. Til yderligere sikkerhed og for ikke at risikere noget som helst tog jeg tidlig om morgenen, da det første afstemningstog ventedes fra Danmark til Hviding, og arresterede her den unge fyr. Kort efter kom det første afstemningstog, og der var stor jubel og gensynsglæde på banegården. Jeg traf flere af mine jævnaldrende, der havde været med i krigen og havde set lejlighed til at flygte til Danmark. Gensynsglæden var gensidig hos mange. Da toget lidt senere kørte sydpå, tog jeg den unge arrestant med i toget til Skærbæk, hvorfra han overførtes til arresten i Toftlund. Her fik han lov til at blive, indtil alle togene var passeret og afstemningen overstået, hvorefter han blev løsladt og sendt hjem. De i Hviding og Vojens stationerede franske tropper tog tilbage til kasernen i Haderslev.

Afstemningsdagen den 10. februar oprandt med storm og regn. Rundt omkring over hele landsdelen gled Dannebrog til tops på alle de nyrejte flagstænger. Et festligt syn, men stormen sled i det rød-hvide dug. Fra Commission Internationale Slesvig var det ved en forordning blevet forbudt for at undgå demonstrationer at flage fra alle offentlige bygninger i afstemningsområdet. Straks efter, at jeg om morgenen ved 8-tiden sammen med mange af byens borgere havde været med til at hejse Dannebrog ved en højtidelighed på Torvet i Skærbæk, kom der meddelelse fra Hviding jernbanestation om, at der blev flaget med det tyske flag fra den tysk toldkontrolbygning i Hviding. I en lejet åben bil måtte jeg afsted til Hviding, men forinden må det tyske personale have anet uråd, for da jeg kom, var flaget fjernet. Noget senere, da jeg kom tilbage til Skærbæk, blev det af den konstituerede danske amtsforstander Hans Rolskov i Toftlund meddelt, at der flagedes med det tyske flag fra posthuset og dommerbygningen i Toft-

lund, og at såvel den tyske postmester som den tyske dommer nægtede at tage flaget ned. Så gik turen med amtsbanen til Toftlund, og i det forfærdelige vejr var transporten med jernbanen mere behagelig end i den åbne bil til Hviding. C.I.S. gendarmen var mødt på banegården i Toftlund, og vi gik straks til posthuset, der lå lige overfor banegården. Det tyske flag vajede fra en flagstang ved posthuset. Jeg henvendte mig til postmesteren og opfordrede ham til at tage flaget ned. Det nægtede han og erklærede, at han kun ville bøje sig for en ordre fra postdirektionen i Kiel. Derpå gik jeg ud til flagstangen og tog selv flaget ned og afleverede det til amtsforstander Hans Rolskov, derpå videre til den tyske dommerbygning. Her vajede det tyske flag ligeledes fra en flagstang uden for bygningen. Jeg tror nok, at jeg var ventet, for dommerhusets personale stod ved vinduerne og kikkede ud. Jeg gik ind og bad om at komme til at tale med den tyske dommer Heesch. Han kom til stede, og idet jeg henviste til det af C.I.S. udstedte forbud, opfordrede jeg ham til at lade flaget tage ned. Den tyske dommer var meget ophidset og nægtede at tage det tyske flag ned, hvorpå jeg erklærede selv at ville gøre det. Men forinden gav han dog retstieneren besked om at tage flaget ned, hvilket derpå skete. Derudover forløb afstemningsdagen roligt i hele Haderslev vesteramt. Jeg rejste tilbage til Skærbæk, hvor jeg sammen med min familie og alle andre danskere fejrede dagen og glædede os over de for os danske så smukke afstemningsresultater, der efterhånden indløb fra hele afstemningsområdet. Resultatet for afstemningen i området, der omfatter I. zone, blev 75 % for Danmark og 25 % for Tyskland, så der var ingen tvivl om, at vi ville blive genforenet med Danmark.

Tiden herefter forløb rolig, og efterhånden rykkede de danske embedsfolk til Sønderjylland for at sætte sig ind i forholdene, forinden de skulle afløse tyskerne. I påsken 1920 besluttede politiassistent M. Gydesen og jeg os til at rejse til København for at informere os om C.I.S. gendarmeriets overgang og vor fremtidige stilling inden for det danske politi. Vi opsøgte daværende statspolitichef V. Mensen. Statspolitiet havde sine kontorer i en af fløjene til ridehuset ved Christiansborg. Statspolitichef V. Mensen oplyste overfor os, at alle indenfor C.I.S. gendarmeriet, der søgte og fandtes egnede, ville efter en prøvetid blive ansat ved det danske politi, og politiassistenterne ville blive ansat som overbetjente på prøve. Ved dette møde, hvor også politiinspektør Vollquarts, nu politimester i Randers, var til stede, fortalte statspolitichefen os, at politiet i København i øjeblikket var i alarmtilstand og stærkt optaget på grund af den proklamerede generalstrejke i anledning af, at kongen havde afskediget minister Zahle. Der var megen uro omkring i gaderne, og da det var første gang, at jeg var i København, betragtede jeg forholdene med særlig interesse. Om aftenen var Gydesen og jeg en tur til Amalienborg, men alle adgangsveje hertil var spærret med militær. Det blev fortalt, at det var eleverne fra kornetskolen

på Kronborg. Bredgade var et sydende menneskehav, sporgvognene kunne ikke komme igennem, men så vidt vi kunne se, skete der dog ikke noget særligt.

Genforeningsdagen blev den 15. juni 1920, hvor Versaillestraktaten blev underskrevet af de krigsførende parter, og Sønderjyllands genforening med Danmark var nu en kendsgerning. Dagen forløb uden videre opmærksomhed fra den største del af befolkningen, idet man først gennem aviserne fik at vide, at fredstraktaten nu var underskrevet og trådt i kraft. Den 1. juli 1920 blev jeg forflyttet fra Gram til Toftlund, hvor politimesterembedet fik sit sæde, og hvor auditor Sv. Wittrup fra hærens auditorkorps var blevet udnævnt til politimester. I Toftlund mødte endvidere en politibetjent G. Petersen fra Esbjerg, som nu var blevet udnævnt til overbetjent i Toftlund og senere blev politiassistent i Tønder. I alle købstæderne kom der ligeledes overbetjente fra Danmark hertil for at sætte C.I.S. gendarmeriet ind i dansk polititjeneste, men ellers blev alle C.I.S. gendarmere, som der var brug for, ansatte som danske politibetjente. Det blev det sønderjyske ordenspoliti og blev henlagt under statspolitiet med Vald. Mensen som chef. En københavnsk politiassistent Fritz Jacobsen blev udnævnt som politiadjutant og

leder af det sønderjyske ordenspoliti. Han blev senere politimester i Gråsten og Aabenraa.

Et par dage efter 1. juli 1920 fik jeg besked om at give møde i Aabenraa, hvor mange af kollegerne fra hele Sønderjylland havde givet møde, og hvor vi nu fik udleveret den nye danske polituniform. Den bestod af en høj kasket med guldtresser og kokarde, blå jakke med høj grøn krave og grønne skulderstropper. Der var ingen blanke knapper foran på jakken, endvidere ridebenklæder og lædergamacher. Uniformen var pæn og enkelt. Forberedelserne til de store genforeningsfestligheder var i gang. Den 10. juli 1920 skulle kong Christian X på en hvid hest ride over grænsen ved Frederikshøj i følge med dronningen, kronprins Frederik og prins Knud. Herfra skulle turen gå videre til Haderslev, Aabenraa, Sønderborg, hvor festlighederne kulminerede med den store genforeningsfest på Dybbøl banke i de gamle skanser. Fra Sønderborg gik turen så videre over Gråsten, Kruså til Tønder, Møgeltønder, Ballum, Skærbæk og Gram til Ribe. Alt disponibelt personale fra det nyoprettede sønderjyske ordenspoliti var udkommanderet for at opretholde ro og orden og foretage afspærringer. En større styrke politimænd, blandt hvilke jeg også befandt mig, skulle følge kongen og den kongelige familie på hele turen rundt i Sønderjylland. Den 10. juli 1920 var jeg posteret ved Tyrstrup kirke, hvor der skulle være gudstjeneste, som kongen og den kongelige familie ville overvære. Fra Frederikshøj og hele vejen til Tyrstrup kirke kunne jeg høre jubelen fra befolkningen, som var strømmet til. Så kom kongen ridende på den hvide hest med en lille hvidklædt pige foran sig på sadlen hen til indgangsporten til kirken. Kongen steg af hesten og gik sammen med de andre kongelige personer ind i kirken. Takkegudstjenesten varede ikke længe. De kongelige åbne biler var nu kørt frem og fortsatte turen sydpå til Haderslev. Politiet havde dengang selv ingen motorkøretøjer, så vi politimænd søgte nu på bedste måde at få kørejlighed på alle de biler, der fulgte efter kongen sydpå. Alle folk var i feststemning, så det voldte ingen vanskeligheder at komme med. I Haderslev fik vi besked på straks at søge videre til Aabenraa og være med til modtagelsen der. I Aabenraa havde jeg post ved Folkehjem, hvor den officielle modtagelse skulle finde sted. Da dette var overstået, fik politiet besked om at give møde ved havnen om aftenen, hvorfra vi nu i en motorbåd skulle sejle videre til Sønderborg. Vi mødte alle ca. 50—60 mand til den fastsatte tid ved havnen og gik ombord. Der var noget kludder med bådens motor, men endelig kom den i gang, og så sejlede vi ud i fjorden. Det var blevet mørkt, og de fleste fandt sig en hvileplads i bådens kahyt for at kunne få lidt søvn ovenpå en anstrengende dag og for at kunne være i fuld vigør næste dag i Sønderborg. Men det kom anderledes. Pludselig mærkede vi, at motoren var gået i stå, og da vi kom op på dækket, så vi, at båden var lagt til ved landgangsbroen til hotel Varnæs Vig ved

Aabenraa fjords udløb. Samtidig fik vi at vide, at motoren var gået i stykker, og at det ville tage nogle timer, inden vi kom til at sejle igen. Det så ikke godt ud. Men så kom der en kollega og fortalte, at der var stor genforeningsfest med dans på hotel Varnæs Vig, der lå næsten ved siden af, og vi måtte gerne være med. Det var blevet midnat, og en bedre adspredelse til at få ventetiden til at gå med, kunne næsten ikke tænkes. Derfor mødte næsten alle de 50—60 politimænd i deres nye uniformer op i festsalen, hvor dansen var i fuld gang. De fleste politimænd var unge, og derfor varede det ikke længe, førend politiet dominerede hele dansesalen. Pigerne ville helst danse med de flotte politimænd, så alle de unge civile mænd, der var der, måtte agere bænkevarmere. Tiden forløb på den måde hurtigt, og dagen gryede i øst, da vi fik besked på at gå ombord, idet motoren nu var i orden. Vi entrede atter motorbåden, og festdeltagerne, især de unge piger, fulgte os til båden, så det blev en livlig afsked, vi fik, da vi stævnedes videre gennem Alssund i retning mod Sønderborg. Søvn blev der ikke tale om, og trætte følte vi os heller ikke, selv om vi nu havde været i fuld aktivitet i næsten 1½ døgn. Da vi nåede ind i fjorden udfor færgestedet Hardershøj, strejkede motoren igen, og vi nåede lige ind til færgelejet, så var det sket. Føreren af motorbåden fortalte os, at motoren nu var gået helt i stykker, og det var umuligt for ham selv at reparere den og fortsætte sejladsen. Vi måtte nu selv se at nå til Sønderborg. Vi befandt os på øen Als, og vejen fra Hardershøj til Sønderborg var lang. Gode råd var igen dyre. Vi skulle jo være i Sønderborg, før festlighederne begyndte ved 10-tiden. Færgemanden fortalte os, at den korteste vej til Sønderborg var gennem Sundeved på den anden side af fjorden. Han ville færge os over til Ballebro på Sundevedsiden, hvorfra enhver så på bedste måde måtte søge at nå Sønderborg. Færgebåden var ikke stor og kunne kun tage halvdelen af os. Der blev derfor taget en båd på slæb efter færgebåden, der var forsynet med en lille motor. Vi måtte alle stå op for at få plads, og begge bådene lå så dybt i vandet, at det kun var nogle få centimeter fra rælingen. Det var en farlig sejlads, og vi var alle mere eller mindre betænkelige ved denne tur. Men det gik godt, og vi nåede over til Ballebro. Det var tidligt på dagen, solen var lige kommet op på himlen, og folk rundt omkring var ved at stå op. Vi måtte enkelte steder ind og spørge om vej, og folk blev meget forbavset over at se os. De vidste ikke, hvem vi var, kendte ikke uniformen og mente, at vi var en del af den danske garde. Så gik det til fods i retning af Sønderborg. Men trætheden meldte sig nu hos mange. Den nye uniform med disse lædergamacher gjorde gangen besværlig, idet disse nye lædergamacher gnavede hul på anklerne. Gamacherne blev taget af, jakken kom på armen og huen i hånden, så gik det bedre. Endelig nåede vi landevejen Aabenraa—Sønderborg. Uniformen blev bragt i orden. Der var allerede stor trafik på vej til Sønderborg, så det voldte os ingen vanskelighed at få kørelejlighed. Også

bilisterne spurgte os om, hvem vi var, og da de hørte, at vi var det nye ordenspoliti, så blev de glade for, at de kunne gøre os en tjeneste. Vi nåede alle i god behold og i god tid til Sønderborg. Politiajudant Fritz Jacobsens ansigt lyste op og blev til et stort smil, da han så os komme. Han havde haft sine bekymringer for os, da motorbåden ikke kunne nå frem. Han havde jo brug for enhver af os ved den store genforeningsfest på Dybbøl banke.

Jeg blev sendt til banegården i Sønderborg, hvortil den kongelige salonvogn med enkedronningen ankom, og kongen kom til stede og modtog hende. Senere drog jeg så ad vejen fra Sønderborg og op til Dybbøl skanser, hvor det store optog nu tog sin begyndelse med livgarden og dens orkester i spidsen. Især lagde jeg mærke til medlemmerne af den danske rigsdag, der med regeringen — konsejlspræsident Niels Neergaard og de andre ministre — i spidsen i sluttet trop var med i optoget. Derefter havde jeg post ved indgangen til Kongeskansen. Kongen og hele den kongelige familie havde under en baldakin taget plads på den høje vold, der lå midt i Kongeskansen. Heroppe fra var der en glimrende udsigt over Alssund med øen Als og Sønderborg, Broagerland, Flensborg fjord og landet syd derfor. Jeg lagde mærke til, hvor interesseret kongen og hele den kongelige familie var i det smukke landskab, der bredte sig ud for dem. Vejret var smukt med solskin og varme, og sådan havde vejret været, helt siden kongen den 10. juli red over grænsen. Grev Schack talte og bød kongen og hele den kongelige familie velkommen, unge hvidklædte piger bragte et gammelt Dannebrog op til kongen, der modtog det og kyssede flaget, og derefter talte kongen. Det hele var så smukt og gribende, og øjnene duggedes af tårer hos næsten alle, der fik lov til at overvære denne smukke højtidelighed. Da festlighederne på Dybbøl banke var overstået, gik turen tilbage til Sønderborg, hvor kongen havde besluttet at ville mødes med befolkningen på Ringriderpladsen. Jeg fik til opgave med et par mænd at være til stede der. Kongen og den kongelige familie kom kørende dertil i biler. Ringriderpladsen var et sydende folkehav, hvor flere tusinde mennesker var til stede. Kongen og den kongelige familie stod ud af bilerne og gik rundt på pladsen. Alle ville hilse på kongen, der ragede et hoved op over alt folket og derfor kunne ses af alle. Alle ville trykke hans hånd. Til at begynde med lykkedes det for os få politimænd at holde en lille plads fri ved kongen, så dronningen og de kongelige damer, der var med, kunne færdes, men eftersom kongen gik videre, og folk fra alle sider trængte på for at komme i nærheden af ham og hilse på ham, blev situationen til sidst lidt kritisk. Folket havde kun øje for kongen og trængte således på, at dronningen og de kongelige damer, som ingen havde øje for, kom ind midt i menneskeklyngen og var ved at blive klemt inde. For at beskytte dronningen og de kongelige damer mod at lide overlast, tog vi få politimænd hinanden i hånden og dannede en kæde omkring dronningen og hendes damer. Men kæden var for kort, så

kronprinsen, prins Knud og flere af de mandlige personer i kongens følge måtte gå med ind i politikæden, og på denne måde lykkedes det os at skaffe så megen plads omkring dronningen og hendes damer, at de kunne færdes og følge med kongen. Nogen tid efter kørte kongen og de kongelige i bilerne tilbage til kongeskibet „Dannebrog“, der lå ankret op i Sønderborg havn. Det blev sent den aften, inden vi politimænd kom til ro og kunne finde hvile hos venner og bekendte. Næste dags morgen gik det videre med toget til Tønder. Vi følte toget som et mere sikkert befordringsmiddel end motorbåden fra Aabenraa, der skulle bringe os til Sønderborg. Vi syntes selv, at vi havde klarer opgaverne fint i disse begivenhedsrige dage. Den videre kongerejse over Gråsten, Kruså, Tønder, Møgeltønder, Ballum, Skærbæk og Gram foregik udmærket og ligeledes på en festlig og begejstret måde overalt. For os politimænd, der hele tiden havde været med og oplevet begivenhederne på så nært hold, var det en oplevelse, man sent eller aldrig vil glemme.

Efter genforeningsfestlighederne begyndte hverdagen igen, og der var meget at tage fat på. Det egentlige genforeningsarbejde skulle nu begynde, hvor enhver politimand på sin måde og optræden kunne være med til blandt den sønderjyske befolkning at styrke og udvide kærligheden eller i hvert fald sympatien for det Danmark, som vi nu endelige var blevet genforenet med.

For os sønderjyske politimænd, der lige fra det civile liv var sprunget ind og udøvet en gerning som politimand, hvortil vi forinden ikke havde nogen kendskab, gjaldt det nu om at sætte sig ind i dansk lov og ret og lære de danske lovbestemmelser, som vi nu skulle administrere. Der skulle skrives rapporter, og dette kneb for mange. Der var adskillige af de sønderjyske betjente, som ikke kunne og aldrig havde lært at skrive dansk. Men i årene efter genforeningen kom alle på flere kurser på politiskolen, hvor vi blev sat ind i dansk polititjeneste og lærte at skrive dansk. Enkelte af de antagne politimænd kunne ikke klare den efter hvert kursus afholdte eksamen på politiskolen og gled tilbage til civillevet. Men de fleste af de politimænd, der efter at have været C.I.S. gendarmere og ved genforeningen gik over i dansk polititjeneste, har nu i over 35 år kunnet glæde sig over at have gjort en god gerning som danske politimænd i Sønderjylland, en tjeneste, der også er blevet påskønnet på højeste sted. Den 27. oktober 1935 ved en festlighed på Folkehjemmet i Aabenraa fik Sønderjysk Politiforening en ny fane indviet. I festen deltog daværende statspolitichef Thune Jacobsen, senere justitsminister, de sønderjyske politimestre og den aldrende sønderjyske fører H. P. Hanssen fra Aabenraa. Ved denne lejlighed holdt statspolitichef Thune Jacobsen en tale, hvori han karakteriserede det sønderjyske ordenspoliti som

„Den danske Schweizergarde“.

HJEMMETYSKER

I.

Sigfred N. Christensens meddelelse i S. mdsskr. 1956, s. 157, viser, at sætningen: „mærk Dem dette Ord, der er opfundet af Folket og vil blive klassisk“ *ikke* som antaget smstds. s. 156 er et redaktionelt indskud, foretaget af redaktøren for „Fyens Avis“, *Nis Hansen*, men sandsynligvis har været at finde i den meddelelse fra Aabenraa, som „Dannevirke“ har ladet optrykke. I så fald turde man måske tillægge *Frederik Fischer* æren for at have udbredt ordet „hjemmetysker“, da han netop på denne tid — indsen-derbrevet er dateret 18. dec. 1848 — havde fuldt op at gøre med at bekæmpe slesvigholstenerne ad „illegal“ vej. Både ordene „Folket“ og „klassisk“ forekommer oftere i Fischers breve, således f. eks. i et brev den 10. 7. 1844 (P. Lauridsen: *Da Sønderjylland vaagnede II*, s. 251). *Laurids Skau* kan i hvert fald ikke have været ophavsmand til dette ord således som antaget i Ordbog over det danske sprog.

En rettelser til I, s. 157, 5. l. f. n.: I stedet for latinsktalende skal der stå ladinsktalende, altså et sprog, der er i nær slægt med det rhætoromanske sprog i det sydøstlige Schweiz.

H. V. Gregersen.

II.

Af de meget interessante uddrag af synsmand og stænderdeputeret Hans Chr. Bladts dagbog, som gårdejer Ernst Christensen, Asserballe, har meddelt i det nyligt udkomne værk „Bogen om Als“ fremgår, at Bladt for første gang har anvendt betegnelsen *hjemmetysker* den 2. 11. 1848, altså et par måneder før betegnelsen er påtruffet i „Dannevirke“. (Anf. værk side 139).

P. K. I.

Glimt

FRA SVUNDNE TIDER . . .

Rettelse

Når der i sidste nummer stod anført, at Jens P. Jensen havde været Sprogforeningens første formand, skyldes denne vedføjele redaktionen og ikke indsenderen. Jens P. Jensen stod som formand for en anden af vore nationale foreninger, nemlig „Den nordslesvigske Skoleforening“, og dette hverv beklædte han fra november 1890 til 1899.

Chr.

Et velment råd før et ægteskabs indgåelse meddelt af Niels Heldvad

En gammel Mand bleff en gang adspurt / oc tagen til raad aff en unger Person / huad for en Pige hand skulde troloffue sig / oc tage til Ecte / som gaff hannem Suar saaledis: Vilt du ræt vel fare / saa tag et tuctigt og ærligt Quindfolck / som er Blind / Døff / Lam / Krum / oc Stum.

Den Vnge forfærdedis / oc atspurde / Huorledis skal ieg det forstaa? Manden sagde: Hun skal være:

BLIND: At hun icke lader Øyne løbe wforskammed hid oc did.

DØFF: At hun icke lyster at høre wtuctige / skammelige Horeske Ord / Tale / whøffuiske Viser oc squalder.

LAM: At hun icke løber paa Gaden om Dagene / oc vndertiden Natten met / oc lysterer / dricker og dantzer / med lætferdige Selskab,

KRUM: Paa Hænderne / at hun icke tager oc annammer Guldringe / Kieder / Klenodier / Edelsteene / klæder oc andre Gaffuer / aff Mandfolck / huor aff hun kand blifue fortænct / oc kand forarsage sig et ont oc skammeligt Rycte.

STUM: Icke være en Ordgydere / Sqvalertaske / der bruger en wforskammed Mund / med Horactige Ordsprock / Sang oc Viser. Thi Klocken kiendis ved sin Klang / oc Horen ved hendis wtuctig Sang.

Efter: Niels Heldvad: En ny oc skøn Formular-Bog, 1625.

H. V. G.

En ejendommelig livsskæbne

Heinrich August Michael Ahlmann, født 1825 som søn af den senere førstepræst og provst Michael Ahlmann i Tønder og hustru Jette født Postel (fra Heide), fik en tysksindet opdragelse og gik som så mange af hans jævnaldrende frivilligt med i krigen blandt insurgenterne 1848. Da oprørshæren opløstes 1851, gav den danske regering ham tilladelse til at indtræde som officer i den danske hær. 1864 var Ahlmann premierløjtnant ved 18. regiment og virkede i en del af krigen som kompagnichef. Han var kendt som en dygtig officer, streng i tjenesten, men også afholdt af sine folk, fordi han altid så deres kvarter efter, inden han selv begav sig til ro. Han kæmpede også tappert ved overgangen til Als

den 29. juni, men var blandt den afdeling, der blev afskåret på tilbagetog og taget til fange ved Sønderskoven. Det lykkedes dog Ahlmann, der var godt kendt på egnen, at undslippe og holde sig skjult i kornmarkerne. Dækket af hegnene kunne han snige sig til Augustenborg, hvor han skjulte sig i en af herregårdens store kornmarker. Herfra fik han hemmeligt sendt bud til faderens gamle pige om at besørge ham et sæt civilt tøj fra faderen, der boede i Augustenborg. Det gjorde hun og gemte omhyggeligt uniform og sabel. I faderens tøj rejste han først til Lybæk og derfra med dampskib til København, hvor han igen stillede sig til tjeneste.

Heinrich August Michael Ahlmann, der døde som oberst 1887, fik under 8. juni 1865 som kaptajn i 18. bataillon kongelig tilladelse til giftermål med Ernesta Catherine, datter af afdøde Paul Albert Krog og efterlevende enke Marie Krog født Leth.

Kilder: Christian Knudsens samlinger til en familiehistorie, VII, bind, s. 16. Kongelige resolutioner 1848—1880 faldne på ansøgninger fra hærens officerer og ligestillede ved kaptajn Gordon Norrie. Deutsches Geschlechterbuch 91/4 (Familien Ahlmann).

Christian Maibøll.

Østersfiskeri

Østersfiskeriet ved Vesterhavsoerne er nu i fuld gang, og flere læs østers ere allerede passerede igennem Møgeltonder til Flensborg. Prisen er af forpagteren i år ansat til 24 rd. pr. tonde.

(Vestslesvigsk Tidende 6/9 1861).

P. K. I.

Kongens fødselsdag i Ballum 6/10 1861

Også på den yderste vestkyst, i Ballum, feiredes Hs. Maj. Kongens fødselsdag, den kjære 6. oktober, ved en festlig sammenkomst af såmange af beboerne, som det indskrænkede lokale i Østerende kunde rumme. Huset selv var smykket udvendig med flag og en lille æresport af grønt og blomster, og i den store stue sås kongens portrait omslyngt af blomster med en guirlande af krandshele stuen rundt. Selskabet, bestående af c. 50 personer satte sig kl. 9 omkring et pynteligt og velforsynet bord, hvor toaeten for den elskede konge udbragtes med hjertelige og smukke ord af højærværdige hr. provst Bohr og besvaredes af alle med et begejstret 9 gange gjentagen hurra. Senere påfulgte mange andre patriotiske og loyale skåler, hvoriblandt een for generalpostdirecteuren, idet det taknemmeligen anerkjendtes, at vestkysten her var så vel betænkt med regelmæssig daglig postgang m. m. For denne skål takkede på excellences vegne den tilstedeværende postexpediteur med bemærkning om, at det var ham bekjendt, at en yderligere udvidelse af postbefordringen med lukket vogn var påtænkt, såsnart veiens tilstand tilstedede det. Ved midnatstid reiste man sig fra bordet, efter at en smuk sang til kongen, forfattet af et af selskabets medlemmer, var afsunget, og fortsatte ballet, som allerede var begyndt om eftermiddagen efter kaffen. Der herskede den største munterhed og gemyntlighed, og selskabet skiltes ad i morgenstunden med ønsket om endnu i mange år i sådan kjær og fest anledning at måtte samles igjen.

(Vestslesvigsk Tidende 11. 10. 1861).

P. K. I.

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

Aksel Michelsen

Kul- og Trælasthandel

Tønder Telefon 211 11

A-S FAXE KALKBRUD

Frederiksholms Kanal 16

Telefon Central 9123

JORDBRUGSKALK

97 pCt. kulsur Kalk i Varen, som den leveres

ca. 100 pCt. passerer 1 mm Sigte

Svend Kirchheiner

aut. Installatør

Vesterg 7 . Tønder . Tlf. 2204

Pindstrup Mosebrug

SAVVÆRK OG EMBALLAGEFABRIK

Telefon Pindstrup 13 og 18

A. Nielsen & Co. A/S.

Nykøbing Falster

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad

Nykøbing F.

Bogtryk . Bogbinderi

Th. Laursens Bogtrykkeri

Jernbanegade 8 . Tønder . Telefon 215

Graasten Bank ^{A/S}

Kontortid 9—12 & 2—4
Lørdag 9—1
GRAASTEN

Snoghøj ^{Gymnastik- højskole} Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 Vinterskole.
Skoleplan sendes.
Jørgine Abildgaard.

VALLEKILDE Folkehøjskole

Henv. til *Jørgen Jessen*,
Vallekilde

Restaurant *Grænsen*

C. Heiselberg
Krusaa

SønderjydsK Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S
HØJER

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Paul Thomsen

Krusaa
Kolonial, Spirituosa, Køkken-
udstyr,
Trikotage. Herreekvipering

Haslev Gymnasium

Kostskole for Drengene

Eksamensret til Mellemskole-, Realk-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved He-
vendelse til

Peter Kæs
Rektor, Haslev

Brede Sogns Spare- og Laanekasse

Bredebro tlf. 41341

Stiftet den 1. maj 1875

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S
Vojens